

8. Старозаветни називи за ЧОВЕКА

Предмет: Старозаветна теологија

доц. др Ненад Божовић

Београд, 23.12.2020.

Литература

- Р. Кубат, *Основе старосавезне антропологије*, Београд/Нови Сад, 45-54.
- Н. Божовић, *Књига постања 2, 4б – 3, 24 у светлу академске литературе*, докторска дисертација, ПБФ 2018 (одељак 7.1. Антрополошки термин *adam* и 7.2. Појам *adam* између појединца и заједнице), 304-310.

Структура

- 1. Три основна антрополошка термина: *adam*, *enoš*, *(y)iš*
- 2. Етимологија израза
- 3. Употреба у СЗ
- 4. Теолошке импликације употребе ових антрополошких назива

ЕТИМОЛОГИЈА *adam*

- Етимологија није сасвим извесна, али је највероватније *adam* (човек) као и *adamah* (земља) вуку порекло из семитског корена *'dm*
- на арапском корен *'dm* значи „кожа“, „површина“, а касније је добила значење човек
- акадска реч *damit* значи крв (у Енума Елиш материјал за стварање човека је крв – *damit*, у Пост 2, 7 прах земаљски – „*min ha-adamah*“)
- из корена *'dm* произлази и реч *adom* „дрвен, рић“; Исав је Едом – на рођењу рић, станује у Едому, пустињској земљи – „дрвеници“

ЕТИМОЛОГИЈА *adam*

- корен *'dm*: кожа, (површина) земље (*adamah*), црвено, риће (*adom*), крв (*damim*), човек (*adam*)
- браонкасто-црвено: боја људске коже (након излагању сунцу) и површине земље (црвеница због високог садржаја алуминијума на Старом Оријенту)

Повезаност човека и земље: *adam* и *adamah*

- Повезаност човека и земље није само на етимолошком и значењском нивоу, него и на егзистенцијалном
- Библијски писац свесно користи изразе *adam* и *adamah* и то као игру речи, односно познату библијску стилску фигуру по имену парономасија: Адам = Земљанко
- парономасијом аутор наглашава човекову повезаност са земљом: настанак од ње, живот на њој, повратак у њу (Пост 2, 7 и 3, 19 – „прах земаљски“ и „јер си прах и у прах ћеш се вратити“)

Повезаност човека и земље: *adam* и *adamah*

- Повезивање *adam* и *adamah* има за циљ указивање на тзв. *конsubstanciјалност* односно *истосушност* човека и земље (одрастао човек у телу садржи око 60 елемената из периодног система од којих је 11 неопходно за живот и има их у већим количинама, а остали су у траговима)

Повезаност човека и земље: *adam* и *adamah*

- спајање *afar* са *adamah* (прах земаљски) не говори само о трошности човекове егзистенције, него и о упућености човека на земљу и обрнуто: земља је ту за човека да га прехрани, а човек је ту за земљу да је насели и без човека, она не даје рода (Иса 45, 18).
- Глагол *uaṣar* (обликова, створи) је употребљен у дидактичке сврхе да би показао одређење човека који уобличује земљу, односно обрађује је, који на њој живи и у њу се враћа: „Земља је човеку колевка, његова домовина и његов гроб“ (Бено Јакоб)
- Ипак, и поред ове повезаности не треба цео стих 2, 7 сузити тако као да се ради само о стварању сељака и његовог поседа, него је реч о стварању човечанства и стога је човек у тексту замишљен са свим својим потенцијалима, не само као пољопривредник.

Употреба израза *adam* у СЗ - Постање

- Adam се у СЗ појављује 562 пута (укљ. и adam као лично име)
- Текстови Постање 1-11 говоре о стварању *adam*-а и ограничености људског постојања.
- На око 60 места човек је постављен наспрот Бога: путем израза *adam* илуструје се створење које стоји у односу са Богом и који је биће „супротно“, „различито“ од Бога.
- Ниједан adam „не може Бога видети и остати жив“ (Изд 33, 20; Суд 13, 22)

Употреба израза *adam* у СЗ – Пнз и историјске књиге

- девтерономистичка литература употребљава *adam* у законским одредбама (о убиству човека, ИНав 11, 14), као и у полемици против страних култова чији су богови дело људских руку (Пнз 4, 28, уп. 2Цар 13, 2; 23, 14.20).

Употреба израза *adam* у СЗ - пророци

- Разлика између *adam*-а и Бога: у овом контексту се *adam* употребљава и код Јез (на кога отпада 25% библијске употребе термина *adam*).
- У Ис 1-39 реч се појављује 17 пута; Ис 31, 3 дистанца између Бога и човека је формулисана језгровито: „Египћани су људи, не Бог, њихови пастуви месо, а не дух“.

Употреба израза *adam* у СЗ - Псалтир

- У Псалтиру се *adam* појављује 62 пута. Упадљиво је стално коришћење опште ознаке *bene-adam* (синови човечији)
- Бог је створио све људе и дао им земљу (89, 48; 115, 16) и гледа на њих са неба (14, 2), због својих добрих дела човеку треба га хвалити (107), праведнику показује пред људима наклоност и доброту; они се скривају у сенци крила његових (36, 8). Указује се на човекову смртност (49, 3-13; 90, 3), каже се „шта је човек“ (8, 5 и 144, 3), само „дах“ (39, 6), смртан (82, 7) – (уп. Пост 2, 7 и 3, 19 – одмах се примећује да је антропологија псалама слична са Пост 2-3).
- Човек је такође неповерљив (118, 8 и 146, 3), и да често лаже (116, 11).

Употреба израза *adam* у СЗ - Јов

- Свих 27 *adam*-места у Јов стоје у вези са сусретом Бога и човека и одређивањем људске судбине
- Бог је заштитник људи (7, 20) и он пази на народ и човечанство, и враћа сваком по његовој заслуги (34, 11) води их к познању (37, 7; 28, 28) одлучује између људи (16, 21; 21, 4) и сви гледају на његово дело (36, 25);
- човек се не може сетити прапочећака: (15, 7 и 20,4) и сличан је црву (25, 6), прикрива свој грех (31, 33).

Употреба израза *adam* у СЗ - Проповедник

- Нарочито је пролазност човека тема у Проп – радикална спознаја ништавности *adama*.
- Нема могућности противречења томе (3, 19; 6, 10); смрт се намерно предочава (7, 2). Живот је тежак и на крхком темељу (1, 13; 6, 7; 8, 6), а срце човеково је пуно зла (9, 3; 8, 9).
- И поред свега, човек треба да ужива у животу и да се радује свему што му Господ даје (3, 13; 11, 8). Човеку је својствена пролазност Бр 16, 29, Пс 49, 13, а такође и туговање због пролазности.

Израз *adam* између појединца и заједнице

- Израз *adam* се у Старом Завету као и у другим западносемитским језицима користи пре свега као заједничка именица, односно *колективни сингулар* и преводи као „човек/човечанство“, а може се превести штавише и као множина „Људи“.
- Граматички *adam* се никада се не појављује у множини (*adamim*)
- Као лично име Адам појављује се у Пост 4, 25; 5, 1-5 и 1Дн 1,1

Антрополошки аспекти назива *adam* у СЗ

- 1. *adam* и *adamah* су нераздвојно повезани: „Земља је човеку колевка, дом и гроб“ (Бено Јакоб)
- 2. *adam* је биће издвојено од осталих створења, јер једино њему Бог удахњује дух животни.
- 3. *adam* је слика Бога при чему се највероватније овај исказ употребљава да означи господарско достојанство човека над светом.

Антрополошки аспекти назива *adam* у СЗ

- 4. живот *adam*-а је ограничен на период између рођења и смрти. Он је зависан од многих фактора пред којима је немоћан. Живот *adam*-а, ипак, има неке законитости и поред ових непредвидивости бива охрабрен да верује да све те околности имају испуњење у Божијем промислу.
- 5. *adam* има одговорност и његова дела носе са собом последице: попут престапа у Едену којим је на себе навукао „проклетство“. Оно је посматрало човека из перспективе тог прагреха којим се он удаљио од Бога. Прагрех је искорак из старог стања детиње послушности Јахвеу.

Антрополошки аспекти назива *adam* у СЗ

- 6. *adam* је грешан и несталан, али и поред тога остаје под Божијом заштитом, односно Бог не одустаје од човека.
- 7. употреба речи *adam* је један од најчешћих обележја староизраиљског библијског универзализма: у многим текстовима који користе овај термин не мисли се специјално на Израиљ већ на све људе; у тим текстовима је такође Бог представљен као господар и покровитељ свих људи којег Израиљ искључиво и изнад свих жели да исповеда. Старозаветна представа о Богу који влада над васељеном и који је над свим људима, где год човек да крене налази се у некој врсти односа са тим Богом и не постоји могућност ескапизма као у политеизму

Антрополошки назив *enōš*

- *Adam* је знатно заступљнији термин од *enōš* (појављује се само 42 пута углавном у песничким деловима)
- Имају различите етимологије и не могу се повезати
- Једино у Пс 8, 4 стоје заједно: „Шта је човек (*enōš*) или син човечији (*ben-adam*) да га походиш?“

ЕТИМОЛОГИЈА РЕЧИ *epoš*

- Акадски *eneši* – слаб, оропуо; бити друштвен
- Арапски корен *'ns* – бити друштвен – *insan* (човек)
- Основно значење се у јеврејском креће од „бити слаб“ и „бити друштвен“

Употреба у *epoš* у СЗ

- Реч се често преводи као смртник са основним значњем бити слаб
- Тако се енош описује у Пс 103, 15: „Као трава су дани његови, као цвет пољски, тако прецвета“ (уп. 73, 5; 90, 3; 144, 4)
- Енош насупрот Бога Пс 9, 20: „Устани Господе, нека се не осили човек (енош)“

Enoš као ЛИЧНО ИМЕ

- *Enoš* у LXX пренесен као Енох, син Ситов
- Са Енохом почиње да се призива име Божије (Пост 4, 26)

Антрополошки назив $(y)iš$

- Примарно значење $(y)iš$ – мушкарац наспрот $(y)išah$ – жена
- Етимолошко порекло несигурно, највероватније од истог корена $'ns$ као и енош

АНТРОПОЛОШКИ НАЗИВ *(y)is̄*

ישׂר̄ је једна од најчешће заступљених именица (шеста) у целом Старом Савезу. Појављује се 2183 пута, и то чешће у историјским књигама (ИНав, Суд, 1Сам, 2Сам, 1Цар, 2Цар) и Постању. У профаном језику значење те речи је *мушкарац, муж*,²¹³ насупрот жени. Њоме се понекад наглашавају типична мушка својства: борбеност, јачина, утицајност.²¹⁴ Такође се тим изразом означава човек насупрот Богу (Бр 23 19; Суд 9 9, 13; 1Сам 2 26; 2Сам 7 14; Ис 29 13) и животињском свету (Исл 11 7; 19 13; Пс 22 7). Неретко ישׂר̄ означава човека уопште. То уопштавање налазимо у законским текстовима: *Ко удари човека (ישׂר̄), ње умре, њај да се њогуби* (Исл 21 12). Текст показује да није само мушкарац *човек*, већ је то и жена, јер свако ко убије жену такође бива погубљен. Дубљи антрополошки смисао тај појам има када се користи као синоним за אִדָּר̄ или אִנָּר̄ (Пс 62 10; Ис 2 9, 11, 17; 5 15). У том контексту нарочито се изражава његова слабост и смртност у односу на Бога.

Антрополошки назив *(y)iš*

- Стварањем жене *adam* прелази у лично име Адам, а човек постаје мушкарац *(y)iš* – мушкарац на супрот *(y)išah* – жени –
- Јиш и јишах су два бића стоје у посебној вези: они постају „једно тело“, а стварање се довршава тек стварањем жене показујући да је пуноћа стварања тек у заједници
- У митологији Старог Оријента полови су били првобитна почела у божанском свету, док Постање показује кроз јиш и јишах да је разлика полова одлика тек створених бића, а не Бога што је револуционарна мисао